

OILADA BOLA TARBIYASIDA BUZG'UNCHI G'OYALAR TA'SIRIDAN HIMOYA QILISH METODLARI

¹Qurbonova Baxtixon Qo'chqorboyevna

Filologiya fanlari nomzodi, dotsent

Farg'ona davlat universiteti,

²Amirqulova Shodiya

Farg'ona davlat universiteti pedagogika fakulteti ta'lim
tarbiya nazariyasi (boshlang'ich ta'lim ta'lim)
yo'nalishi 2-kurs magistranti.

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.7949872>

ARTICLE INFO

Received: 09th May 2023

Accepted: 18th May 2023

Online: 19th May 2023

KEY WORDS

Oila, bolalar, ota-ona, mahalla, Vatani, millati, xalqi, dini, urf-odat, faxrlanish, mehr-muhabbat, iborat.

ABSTRACT

Ushbu maqolada oilada bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash, ta'lim – tarbiyada oila, bog'cha, maktab va mahalla hamkorligi hozirgi vaqtda mukammal ta'lim-tarbiya berishning muhim omillari va urf-odatlar bilan faxrlanish tuyg'ularini shakllantirish yoritilgan.

XXI asr boshini mafkuraviy kurashlarning Sho'ro davrida ko'rilmagan, yangi tahdidlar va ilmiy-texnologik asosga qurilgan targ'ibotlar kurashi davri, deb ham atash mumkin. Chunki Sho'ro davrida biz ko'rgan targ'ibot-tashviqot, mafkuraviy kurash usullari hozirgi sharoitda o'zgacha natijalarni beradi. Bizga tahdid solayotgan mafkuralar ularning o'zlari, maqsad, vosita, usullari ham kuchli moliyaviy ta'minlangan puxta, ilmiy-texnologik asosda olib borilmoqda. Bu jihatdan ularning targ'iboti oldingi mafkuraviy kurash usullariga o'xshaydi. Faqat g'oya, maqsad o'zgargan.

O'zbekiston Respublikasi mustaqil davlat, teng huquqli xalqaro sub'ekt sifatida jahon hamjamiyati tan oldi. Hozirgi taraqqiyot bosqichida respublikamiz davlat suverenitetini mustahkamlash, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy muammolarni hal etish, porloq istiqbolga erishish jamiyatimiz hayotining asosiy mazmuni bo'lib qoldi.

Yoshlar ongini zaharlashga qaratilgan radikal qarashlar, an'analarimizga mutlaqo yot ekstremistik va terroristik g'oyalarni-yu jamiyatimizga kirib kelishini bartaraf etuvchi yana bir qudratli vosita mavjud. Bu insonparvar, tinchliksevar, ma'rifatparvar va bunyodkor milliy-diniy qadriyatlarimizdir.

Ko'r-ko'rona tahliddan xalos bo'la olgan insongina diniy e'tiqodning haqiqiy mazmun-mohiyatini belgilovchi mezonlarni topa biladi. Haqni nohaqdan ajratish uchun inson ixtiyorida uchta usul bor: birinchisi - jami jonzotlarga xos bo'lgan sezgi a'zolari, ikkinchisi - faqat odamga xos aql orqali amalga oshiriladigan nazariy mulohazalar va uchinchisi - ishonchli naql - axborlar. Ushbu usullar kundalik pedagogik muammolarni hal etishda juda qo'l keladi. quyidagi jadvalda mazkur metodlar ko'rsatilgan.

Oilada sog'lom muhitni qaror toptirish murakkab jarayon bo'lib, u bir qator moddiy hamda ma'naviy omillar ta'sirida vujudga keladi. Oilada sog'lom muhitni qaror toptirish muammosi azaldan tadqiq etib kelingan va mazkur muammo ijtimoiy munosabatlar mazmun jihatdan chuqurlashib va murakkablashib borayotgan bir sharoitda ijtimoiy-gumanitar

fanlarning tadqiqot ob'ektlaridan biriga aylanmoqda. Asriy hayotiy tajriba, shuningdek, maxsus tashkil etilgan tadqiqotlar natijalariga ko'ra oilada sog'lom muhitni qaror toptirishda quyidagi moddiy va ma'naviy omillar yetakchi o'rin tutadi:

- oilaning moddiy ta'minoti;
- oila byudjetining mavjud holati va undan oqilona foydalanish borasidagi tajribaga egalik;
- oila a'zolarining maishiy turmush darajasi;
- oilaning qo'shimcha daromad manbaiga egaligi kabi moddiy omillar;
- oilaning demokratik tamoyillari va o'zaro hurmat asosida boshqarilishi;
- oila a'zolarining fiziologik, psixologik xususiyatlari;
- oila a'zolarining qiziqishi bilan ehtiyojlari o'rtasidagi mutanosiblik;
- oila a'zolarining ijtimoiy kelib chiqishi hamda kasbiy faoliyatlari o'rtasidagi mutanosiblik;
- ota-ona ruhiy xususiyatlarining bir-biriga uyg'un kelishi;
- farzandlar tarbiyasini tashkil etishda yagona yondashuvning qaror topishi;
- oilada mehnat taqsimotining adolatli tashkil etilganligi;
- oila a'zolarining ma'lumoti darajasi;
- oila a'zolari o'rtasida yagona hayotiy maqsadning mavjudligi;

Ishtixon tuman, Zarband qishloq 88-to'liqsiz o'rta umumta'lim maktab direktori Ziyodulla O'rozov ota-onalar bilan (1999 yil 20 fevral) o'tkazgan yig'ilishida quyidagi fikrlarning mulohazalarini aytdi:

«Hozir dunyoda hukm surayotgan mafkuraviy bo'xron mustaqillik yillarida bizning yurtimizga ham o'z ta'sirini o'tkazdi. Fuqarolarimiz ongidagi g'oyaviy sarosimalik holatidan foydalangan bir qancha siyosiy ekstremistik guruhlar o'zlarining yovuz maqsadlariga erishish uchun O'zbekistonga nisbatan g'oyaviy huruj boshladilar. Bu ishda esa ekstremistlarning asosiy diqqat e'tibori yoshlarimiz ongini yovuz g'oyalar bilan zaharlashga qaratildi. Ular o'zlarini go'yoki «islom dini jonkuyarlari», «chin musulmon» qilib ko'rsatib, mohiyat e'tibori bilan ezgulik manbai bo'lgan dinimizni niqob qilib olish yoshlarimiz ongiga yovuz va buzg'unchi mafkuralarni singdira boshladilar va afsuski ular bunga qisman erishdilar. Yoshlarimiz qo'llari bilan bir necha qo'poruvchilik harakatlarini amalga oshirdilar. Natijada begunoh yurtdoshlarimiz qurbon bo'ldilar. «Vahhobiychilik», «Hizbut-tahrir» kabi diniy ekstremistik oqimlarning asosiy maqsadi haqiqatan ham dinni poklash, islomni asl mohiyatini tushuntirish emas, balki yurtimiz yoshlarini O'zbekiston Respublikasi konstitutsion tuzumiga qarshi qilib qo'yish, mintaqada ijtimoiy-siyosiy beqarorlikni vujudga keltirish, yurtimizni mafkuraviy jihatdan o'z ta'sir doiralariga kiritish, yoshlarimizda Respublikamizni nurli kelajagiga ishonchsizlik hissini qo'zg'otish kabi vazifalar bosh maqsad qilib olinganligi hammamizga ma'lum».

Shu o'rinda bir savol tug'iladi. Yoshlarning yovuz va buzg'unchi g'oyalar ta'siriga berilishlarining asosiy sababi nimada? Bunday holatlarning oldini olish uchun qanday ishlarni amalga oshirish zarur? Mazkur savollarga javob topish hozirgi kunimizning dolzarb pedagogik muammolaridandir.

Sobiq sovet tuzumi davrida dinga e'tiqod qilish qat'iy man etilgan diniy ta'limotlar eskilik sarqiti, taraqqiyot dushmani sifatida qaralib ularni o'rganish va o'rgatish mumkin emas edi. Shuning natijasi o'laroq kishilarda diniy ong, tasavvur, diniy dunyoqarash deyarli shakllanmadi. To'g'ri din inson ma'naviyatining muhim tarkibiy qismi. Masalan, birgina

Samarqand viloyat Ishtixon tumanidagi Zarband qishlog'ida Sovet davrida bironta machit bo'lmagan. Hozir 4 ta machitga yoshu-qariyalar borib namoz o'qishadi. Sho'rolar ana shunday o'ziga xos g'oyaviy bo'shliqni yaratib, din niqobi ostidagi siyosiy ekstremistik guruhlarni vatanimizga, aniqrog'i yoshlarimiz ongi va qalbiga yot va buzg'unchi g'oyalarni singdirish uchun imkoniyat yaratdi. Dinning asl mohiyati, uning jamiyatdagi o'rni haqida tasavvurga ega bo'lmagan yoshlarimiz ularning «dinni tozalash», «Islom xalifaligini o'rnatish» kabi balandparvoz gaplarini haqiqat sifatida qabul qilib ularga ergasha boshladilar. Natijada ko'plab yoshlarning ongi va qalbi yovuz g'oyalar bilan zaharlandi va ular diniy ekstremistik oqimlarning maqsadlari yo'lida xizmat qila boshladilar. Afsuski, bugungi kunda ham zararli oqimlarning yoshlarimiz ongini zaharlashga bo'layotgan urinishlari davom etmoqda.

Bunday salbiy hodisalarning oldini olish uchun yoshlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish alohida ahamiyatga ega. Zero, mafkuraviy immunitetning mavjudligi yoshlarimizning turli yovuz g'oyalar ta'siriga tushib qolmasligiga zamin bo'la oladi.

Mafkuraviy immunitet bu inson ongining tashqaridan kirib kelgan milliy taraqqiyot yo'limizga zid bo'lgan har qanday g'oyalarga qarshi tura olish qobiliyatidir.

Ma'lumki, yoshlarni begona g'oyalar ta'siridan himoya qilish uchun yurtimizda yoshlarning mafkuraviy tarbiyasiga jiddiy e'tibor berilmoqda. Xususan, ta'limning barcha bosqichlarida «Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar» fani muntazam o'qitilmoqda, diniy ekstremistik oqimlar va ularning asl maqsadlarini ochib berishga qaratilgan ilmiy-amaliy anjumanlar o'tkazilmoqda. Ommaviy axborot vositalari orqali yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish masalalari keng yoritilmoqda. Albatta, bunday tadbirlar yoshlar mafkuraviy tarbiyasida ijobiy natijalar berishi shubhasiz.

Shu o'rinda masalaning bir muhim jihatiga e'tibor berish zarur deb hisoblaymiz. Yoshlarimiz ongi va qalbini egallash uchun tashqi kuchlar tomonidan bo'layotgan kurash asosan diniy yo'nalishda ekanligi ma'lum. Shuni hisobga olib yoshlarimizni ijtimoiy ong shakllaridan biri bo'lgan siyosiy ong, ilmiy dunyoqarashini o'stirishga katta e'tibor berishimiz zarur. Chunki yoshlarda aynan siyosiy ong, ilmiy dunyoqarashdagi ayrim muammolar tufayli siyosiylashgan turli diniy g'oyalar jamiyatimizga kirib kelishiga sabab bo'lmoqda. Bu masalaga ayni chog'da ilmiy falsafiy yondashish nazarda tutilmoqda. Ya'ni yoshlarga avvalombor dinning kelib chiqishi, odam hayoti va jamiyatda tutgan o'rni, uning asl mohiyati, dinning pirovard maqsadi va vazifalari, jahondagi mavjud dinlar, ularning o'zaro umumiyliigi va farqi, hozirgi kunda diniy ta'limotlardan qanday maqsadlarda foydalanish zarurligi haqidagi chuqur ilmiy asoslangan bilimlarni berish kerak. Bunda «Dinshunoslik» fanining ahamiyatini oshirish lozim. Ta'limning barcha bosqichlarida dinshunoslikka oid bilimlarning puxta o'qitilishini ta'minlash zarurki, to yoshlarimiz dinning asl mohiyatini, uning ijtimoiy vazifasini anglab yetsinlar. Shundagina yoshlarni zararli diniy ekstremistik oqimlar ta'siriga tushib qolmasliklariga zamin yaratiladi, dinning ijtimoiy mohiyatini tushunib yetgan yoshlarimizda tolerantlik, ya'ni diniy bag'rikenglik paydo bo'ladi. Zero, Prezidentimiz ta'kidlaganidek, «g'oyaga qarshi g'oya, fikrga qarshi fikr, jaholatga qarshi ma'rifat bilan kurashmog'imiz kerak».

Yoshlarni buzg'unchi g'oyalardan himoyalashda o'quv yurti va oila hamkorligi ulkan ahamiyat kasb etadi. Buning uchun sinf rahbari o'z faoliyatini birinchidan, o'quvchining uy sharoiti, ota-onasini o'rganishdan boshlashi kerak. Bundan tashqari, fan o'qituvchilari bilan

doimiy aloqada bo'lib turish, tarbiyaviy soatlarni namunaviy yo'lga qo'yish, bolalarni turli to'garaklarga jalb etish kabi muhim jihatlarni ham sinf rahbarining asosiy vazifalariga kiradi. Nihoyat barcha amalga oshiriladigan tadbirlar o'z ifodasini sinf papkasida topmog'i lozim.

Sinf rahbari o'qituvchining uy sharoiti bilan yaqindan tanish bo'lmog'i lozim. Buning uchun o'quv yilining boshidayoq sinf rahbari ma'lum reja asosida har bir o'quvchining ota-onasi, uy sharoiti, o'quvchi shaxsi, ya'ni uning tug'ilgandan boshlab o'ziga xos tomonlarini, masalan, injiqmi-nima uchun, o'jar, qaysarmi - nima uchun kabilarni o'rganmog'i, salomatligiga doir ma'lumotlarni aniq bilib olishi lozim. Bundan tashqari, o'quvchining dars tayyorlashga sharoiti, uyda buni kim nazoratga oladi, o'quvchining ota-onasiga, mehnatga munosabati, uka yoki akalariga nisbatan muomalasigacha o'rganish zarur.

Ikkinchi tomondan. Ota-onalardan maktab bilan doimiy aloqada bo'lishligiga erishish ham sinf rahbari faoliyatining bir tomoni. U ota-onani darslarda ishtirok etib turishga ham da'vat etmog'i zarur. Bu bilan sinf rahbari ota-onaga farzandining maktab, sinfdagi holatini o'rganishini tashkil etgan bo'ladi. Bu esa juda zarur jihattir. Bularning barchasi farzand-o'quvchi tarbiyasini to'g'ri yo'lga qo'yishda eng samarali va muhim omillardandir.

Tarbiyaviy soatlarni samarali maqsadli tashkil etish o'quvchi shaxsining g'oyaviy kamol topishida muhim ahamiyatga ega. Sinf rahbari o'quv yili boshidanoq 34 ta tarbiyaviy soat darslarida g'oyalar kundalik turmush va unga munosabat, odob, intizom, ahloqiy qarashlar o'z ifodasini topadi, ya'ni o'quvchi ko'rib-bilib yurgan ishlarning qaysilariga amal qilish foydali ekanligini bilib o'zini o'zi g'oyaviy tahlil qila boradi.

Sinf rahbari o'z o'quvchisining qaysi fanga qiziqishi kuchli ekanligini oldindan o'rganib, uni shu fan yuzasidan bo'ladigan to'garaklarga albatta qatnashishi zarurligini o'quvchiga uqtira olishi va shu yo'lda doimiy nazoratni o'rnatishi lozim. U to'garak rahbarlari bilan aloqani mustahkam ushlagan holda har bir o'quvchisi taqdiri uchun doimiy qayg'urishga odatlanishi ham kerak. O'quvchi ko'nmasa ota-onasiga to'garakning afzal tomonlarini tushuntira olishi ham zarurdir.

Oila mafkuraviy tarbiyaning eng muhim omillaridan biridir. Chunki avlodlarimiz tajribasidan ma'lumki, oila-jamiyatning negizi bo'lib hisoblangan va ko'p asrlik mustahkam ma'naviy tayanchlarga ega. Bu tayanch tajribalar albatta oilada asta-sekinlik bilan asosan bobolar o'giti, ota ibrati, ona mehri orqali amalga oshiriladi. Bizga ma'lumki, yoshlar ongiga milliy mafkura g'oyalari tushunchalari ongli ravishda, mafkuraviy bo'shliqsiz muntazam singdirib borilsa, albatta ularda jamiyat, inson manfaatlari to'g'risidagi ijobiy fikr va g'oyalar o'z samarasini beradi. Bunda yoshlarning mafkuraviy tahdidlarga bo'lgan munosabatini o'rganish va uni ijobiy tomonga o'zgartirish muhim ahamiyat kasb etadi. Biz ishimizning navbatdagi sahifalarida shu haqida fikr yuritimiz.

References:

1. Sh.M.Mirziyoyev "Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi". T; 2016-y.
2. Sh.M.Mirziyoyev "Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak". T; 2017-y.
3. Bolalarni tarbiyalashda oila, mahalla, maktab hamkorligi konsepsiyasi. – Toshkent: Rahbar, 1998. –15 b.

4. O'zbekiston Respublikasida ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari. Toshkent – 2018.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi “O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida”gi PF-4947-son Farmoni //O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami, 2017-y., 6-son. – B.38
6. Primova F.A. Oilaviy munosabatlarni shakllan- tirishda milliy va diniy kadriyatlarining urni. Avto- ref.fals.fan.nomzodi. - T: 1999.
7. Xolmatova M. Oilaviy munosabatlar madaniyati va sotlom avlod tarbiyasi. -T.: O'zbekiston. 2000, - 216 b.